

Luka Tomašević

*Crkva pred izazovom globalizacije –
vrednovanje i kršćansko propitivanje*

Hrvatsko filozofsko društvo Zagreb, 2007., str. 248.

Crkva pred izazovom globalizacije – vrednovanje i kršćansko propitivanje naslov je djela koje je recentno objavljeno te predstavljeno početkom prosinca u prostorima Školske knjige u Zagrebu. Djelo potpisuje dr. Luka Tomašević, profesor moralne teologije pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu.

Tko imalo poznaje istraživačko područje kao i znanstvenu djelatnost spomenutog autora, neće se odveć čuditi temi djela koja je razvidna već iz sâmog naslova. Međutim, ono što je ipak naizgled vrijedno čuđenja, kada je riječ o ovom djelu u kojem autor pod kršćanskim, teološkim vidom propituje izazove vremena koje je prije svega označeno i vođeno globalizacijom, sadržano je u sâmoj koncepciji djela, kao i motivu koji je potaknuo dr. Luku Tomaševića da napiše ne prvo općenito, ali zasigurno prvo sustavnije djelo o globalizaciji na hrvatskom govornom području, pa možda i šire.

Živimo u vremenu koje 'vrvi' od najraznovrsnijih izazova, a koji izazovi gotovo da i ne okupiraju više svijest suvremenog čovjeka u smislu da on o njima razmišlja dugoročno. Jedan među inim izazovima postmodernog vremena predstavlja se imenom „globalizacija“.

Što je globalizacija i zašto se crkveno učiteljstvo poglavito od pape Ivana Pavla II. naovamo počelo zanimati za nj? – Odgovor na ovo kao i na druga slična pitanja vezana za pojavnost i razvoj globalizacije u suvremenom svijetu na svojstven nam način daje profesor Tomašević u knjizi u kojoj, izuzevši popis Literature kao i Kazalo imena na kraju knjige, na nešto više od 248 stranica progovara najprije o globalizaciji kao povijesnom, društvenom i kulturnom fenomenu (I. poglavlje), zatim o njezi-

nim etičkim implikacijama (II. poglavlje), te najzad, a ono i najvažnije za sâmog autora, o pristupu i pogledu katoličkog nauka i učiteljstva na globalizaciju (poglavlja III.-V.).

Kada je riječ o globalizaciji, a na što upućuje i sâm autor, važno je voditi računa da „se danas u svijetu naziru tri stava prema globalizaciji“: neoliberalni, socijalističko-marksistički te stav Katoličke crkve. Budući da se autor ponajviše oslanja na ovu posljednju poziciju, čini se zgodnim kazati da ista predstavlja i najatraktivniji dio sadržaja knjige, gdje autor detaljno tumači motive i razloge poradi kojih se Katolička crkva počela zanimati za problem globalizacije, a glavni motiv je bio njezin doživljaj suvremenog svijeta kojeg su zahvatile mnogostruke promjene, a mnoge od njih upravo svoj izvor imaju u globalnom povezivanju svijeta koje nalikuje na jedno - kako kaže i sâm autor - 'globalno selo', u kojem zajedno žive i bogati i siromašni; i obrazovani i neobrazovani; i moćnici (poput zemlja „G8“) i potlačeni, a sve ih zajedno povezuje „globalno tržište“ - ekonomija, odakle je i krenula globalizacija.

Globalizacija nije samo ostavila traga u ekonomiji i tržišnoj politici, već u svakodnevnom životu pojedinca i njegove zajednice, ali i u kulturi koja je također postala žrtvom globalizacije.

Ljudi imaju različite stavove o globalizaciji, kako zapaža dr. Tomašević, a ti svi stavovi mogu se svrstati u pet kategorija: „global, no global, new global, post global, deglobal“. Ovaj potonji stav, objašnjava profesor Tomašević na početku svoje knjige, „razvio je filipinski ekonomist Walter Bello“. Zanimljivo je da on zastupa jednu vrstu reorganizacije globalizacije, odnosno, „da treba preusmjeriti gospodarstvo (...) na proizvodnju za lokalno tržište“. Sličan, a opet drukčiji stav o globalizaciji ima Katolička crkva, smatrajući da je globalizaciju potrebno „rasvijetliti“, odnosno, a na tragu Belloa, „preusmjeriti na dostojanstvo ljudske osobe i etička pravila“.

Autor knjige *Crkva pred izazovom globalizacije* naglašava da nije riječ ni o kakvoj „kritici“, ni „demonizaciji“ a niti „sakralizaciji“ globalizacije, već o onom što se naziva sviješću o odgovornosti za čovjeka, prirodu i svijet. Zbog toga u drugom dijelu knjige (poglavlja III. do V.) autor više govori o odgovornosti čovječanstva za „ekologiju slobode“ kao i za „religijsku slobodu“, budući su obje slobode među sobom isprepletene, a o čemu svjedoče i biblijski zapisi Starog i Novog zavjeta: čovjek je Božje stvorenje kojemu je priroda dana na brigu i očuvanje.

Osobito tu „brigu“ za drugoga, smatra dr. Tomašević, Katolička crkva na svaki način nastoji osvijestiti putem socijalnog nauka sadržanog u socijalnim enciklikama velikih papa reformista, od Leona XIII. i njegove enciklike *Rerum novarum*, preko pape Pavla VI. i Ivana Pavla II., zahvaljujući kome je pojam globalizacije prvi puta spomenut od strane crkvenog auktoriteta (u *Centessimus annus*) postao aktualan i nezaobilazan problem socijalnog nauka Crkve.

„(...) svijest i samosvijest uzdižu čovjeka iznad svakog drugog bića na svijetu“, i ako tu činjenicu imamo na umu, onda ćemo znati na koji se način valja oduprijeti nametnutom nam „etičkom relativizmu“, postmodernom „neoliberalizmu“ koji upravljaju svim razinama čovjekovog života: individualnom, socijalnom, kulturnom i političkom – smatra profesor Tomašević. Ovo potonje predstavlja veliki izazov novonastalim demokratskim društvima, kao što je i naše, i gdje ljudi još uvijek ne žive punu svijest o svojim pravima, o važnosti svojeg dostojanstva, te dr. Tomašević dobro uviđa problem „poljskog društva“, koje se u državnom pogledu oslobodilo onog tiranskog, totalitarnog režima, ali ti ljudi još uvijek nisu vođeni sviješću o demokraciji i tržišnom gospodarstvu, jer „nastavljaju živjeti i misliti kao što su to činili kroz četrdeset godina komunističke vladavine“. Drugim riječima, moral socijalnih režima čovjeka je činio pasivnim bićem kojemu Aristotelov „recta ratio“ nije uvelike služio. S druge pak strane, ono što bi se očekivalo od strane države, a to je da djeluje sukladno principu „solidarnosti i supsidijarnosti“, zapravo se očekuje od svakog čovjeka, društva i čovječanstva općenito. I to je poruka sviju socijalnih enciklika koje su predlagali potpisali veliki teološki umovi, osobito oni koji su bili skloni filozofiji (poput pokojnog pape Ivana Pavla II.), i koji su znali, kako opaža dr. Tomašević, da se „filozofija i teologija susreću u antropologiji stvarne opstojnosti ljudske osobe“, utoliko u ljudskom djelovanju koje ide kroz stvaranje, a stvaranje pak kroz uvjerenje da je čovjek *imago Dei* ili „slika Božja“, a o čemu zavisi i naš društveni život, za koji je još Aristotel prije više od dvije i pol tisuće godina smatrao da ne može funkcionirati bez „moralnih kreposti“ na kojima počiva struktura svakog društva: antičkog, kršćanskog i modernog, tj. onog koje je krenulo za tehnološkim napretkom zaboravljajući pritom vrijednost dostojanstva, solidarnosti i supsidijarnosti.

Crkva se, a kako tumači dr. Tomašević, doista nalazi, ne samo „pred izazovom“, nego pred izazovima globalizacije koja je istovremeno i dar i prijetnja. Dar utoliko ukoliko je svijet čovjeku serviran na dlanu, a prijetnja jer je čovjekova svijest ostala prenesta(bi)lnom da bi se znala othrvati razno-raznim opasnostima koje ne samo da razvodnjaju čovjekov život – poput etičkog relativizma koji sve dovodi u pitanje te ni do čega ne drži, nego dovode u pitanje budućnost čovjeka i svijeta općenito. Jer, što će se dogoditi ako moćne zemlje poput SAD-a, Japana, Britanije i sl. i dalje nastave sa svojom tržišnom „kolonizacijom“ koja se skriva iza globalizacije gospodarstva? – Dr. Tomašević ima na umu takve i još mnoge druge opasnosti po budućnost ljudskog života (npr. kloniranje, eutanazija, pobačaj, genetski inženjering itd.), i stoga jedno čitavo poglavlje (poglavlje II.) posvećuje etičkoj problematici globalizacije, objašnjavajući pritom različite etičke nazore o životu, a posebice etički relativizam u kojem kao i mnogi drugi, inozemni i tuzemni autori i teoretičari gledaju jedan od najvećih izazova ne samo globalizacije, nego čovjeka kao takvog.

Kulturološki gledano, globalizacija predstavlja svojevrsnu opasnost u smislu da se raznolikost i različitost kulturnih ethosa „homologizira“, tj. da se „lokalne kulture podvrgnu jedinstvenoj tržišnoj i neoliberalističkoj kulturi, koja se snažno nameće u tom procesu gdje se zaboravljaju i osobe i narodi i kulture, a vlada samo interes.“ Nadahnut riječima bivšeg pape Ivana Pavla II., profesor Tomašević dobro zapaža da bi globalizacija trebala biti vođena temeljnim principima: „principom ljudske osobe i ljudske kulture“ – kulture koja će promovirati „povelju blaženstva“ (Mt 5, 1-12), koja će nadići „jednoumlje“ dajući time „šansu da se izgradi jedan bolji svijet“: svijet koji će počivati na solidarnosti i dostojanstvu čovjeka, a, za što se zalaže i katolički socijalni nauk, odnosno, Katolička crkva kao čuvarica mira i promotorica Kristove ljubavi prema drugome – prema „neprijateljima“. U tom pogledu, velike zasluge pripadaju Drugom vatikanskom saboru, na čije se zamisli profesor Tomašević oslanja, pritom problematizirajući temu tzv. „pravednog obrambenog rata“. Pravednost je kao takva ključna socijalna kategorija prema kojoj bi valjalo urediti odnose u društvu. Ona svoje temelje ima u svetopisamskim izvještajima: „ljubav prema čovjeku i, u prvom redu, prema siromahu, u kojemu Crkva vidi Krista, konkretizira se u *promicanju pravde...*“ (CA, br. 58.).

Na samome kraju, slijedeći misao profesora Tomaševića, valja ponešto reći o ulozi Crkve u procesu globalizacije.

Kršćanstvo nas uči da čovjek nije Pascalovo „krhko“ biće, čija je egzistencija istovremeno uvjetovana „veličinom i bijedom“. Baš nasuprot: kršćanstvo nas uči o čovjekovoj jakosti, strpljivosti, nadi, vjeri – jednom riječju o Istini koja nekoć biva objavljena: o Isusu Kristu, koga možemo pojmiti kao utemeljitelja iskonskih kreposti, a najveća je među njima ljubav: ljubav prema drugome – prema siromahu. I zbog toga, Katolička crkva nije samo obligatorna promicati solidarnost i supsidijarnost kao naličje Kristovske ljubavi, već ga je prije svega obligatorna očuvati na način da „solidarnost treba globalizirati“, kako profesor Tomašević navodi u Zaključku svojeg djela *Crkva pred izazovom globalizacije*, poradi „1) „samoodređenja naroda i kultura; 2) uporabe općih dobara; 3) opcije (‘brige’, nap. D. V.) za siromašne; 4) općeg dobra ovoga svijeta i svih ljudi, kao i samoga života na zemlji.“

Za Tomaševićevu studiju o globalizaciji može se reći da je u suštini studija o solidarnosti, ili o apelu za globaliziranom solidarnošću. Tko u današnje vrijeme misli o tome da, primjerice, siromah ima lice, da njegov glas mora doprijeti do naših ušiju, da njegov krik u pomoć mora čuti čitav planet – ovaj naš svijet, jer, pomogne li se jednom siromahu, pomoglo se mnogima – tako stoji u Svetom pismu. Tako nas je Isus učio. Jer, što je čovjek bez vjere nego lutalica koja traži svoju Svjetlost, svoj Put, svoju Istinu, naposljetku, svoj Život. A, hoće li naći to sve u vremenu i svijetu koji je istovremeno „snažan i slab, sposoban da čini najbolja i najgora djela (...)“? (GS, br. 9.). Odgovor na ovo pitanje leži negdje među redcima Tomaševićeve studije o globalizaciji, koja je, kako autor kaže u Uvodu svoje knjige, „zahvatila gotovo sve sfere života (...)“. Stoga se danas i govori da živimo u „eri globalizacije“, zapravo, u eri siromaštva, nezaposlenosti, nedostatka obrazovanja, gladi, eutanazije, kloniranja, smanjene demografske aktivnosti, rata i ratovanja, mržnje i straha, s jedne strane, i mogućnosti da zahvaljujući Internetu za časak stupimo u kontakt s nekim tko se nalazi na drugom kraju svijeta, s druge strane. – Jednom riječju živimo u eri velikih izazova s kojima Crkva mora znati kako izaći na kraj. A, može znati jedino ako o tome glasno i razgovijetno progovori, pazeći pritom da i sâma ne zapadne u onu „homolognost“ protiv koje podiže svoj glas.